

večji napredek, nego od grško-rimske dobe pa do današnjega dne; in vendar se je preobloženost pojavila šele v najnovejših časih in je plod devetnajškega stoletja. In koliko razločka pa je v splošni izobraženosti med onimi, ki so si jo pridobili, omahujoč pod težkim jarmom gimnazij ali realk in vseučilišč, morda z žrtvijo svojega zdravja in zdravih čutov, in pa onimi, katerim so ugodne gmotne razmere pripustile, da so se izobrazili neprisiljeno, lahkotno, po privatnih plačanih učiteljih? Ko bi šlo po takem zaključevanju, tedaj bi se bogatih roditeljev lenušni sinovi nikoli ne popeli do splošne izobraženosti, ampak obtičali bi po razmerji svoje lenobe v srednje-veški, grško-latinski ali pa celo že v doarijski dobi. A ravno nasprotno je res! Ravno sinovi najvišjih „desettisočnikov“ se tudi še dandanes igraje popno do vrhunca današnje prosvete; in ko so telesno dozoreli, ali pa tudi še preje, so popolnoma sami svoji, kos katerikoli situaciji. In niti jim vsem ne moreš očitati puhloglavosti in nevednosti; mnogi imajo po prizadevanji plačanih guvernant in domačih učiteljev, dasi brez tistega neizmerno mučnega in utrudljivega srednješolskega in velikošolskega učenja bogato zalogo vednosti, če tudi ne ravno staroklasične; vsekakor sinovi takih višjih krogov, v katerih vladajo izvrstne družbinske tradicije, presegajo navadnega plebejca, četudi klasično in vseučiliški izobraženega, v vedenji in taktu. In vedenje in takt sta menda tudi sestavina in sicer važna sestavina vsakerne prosvete; ako si jih nisi pridobil v rani mladosti, v moški dobi si jih bodeš jako težko, pozabljene številke in imena pa lahko vsaki hipec pogledaš v naučnem slovníku. — Faktum je, da je še tudi dandanes mogoče — kakor je bilo Grkom in Latincem in sploh vsemu človeštvu do najnovejšega časa — brez preobloženosti, brez telomornega truda, s prilično lahkoto se popeti do višine današnje prosvete in omike; samo denarja moraš imeti, da si le-to priskrbiš privatnim potem in da se ogneš državnih učilišč. Dokazujejo nam to sinovi najvišjih stanov. Kakor je pred dvema tisoč in več leti šestnajst- do osemnajstletni Atenec postal efeb, istoletni Rimcec dobil moški plašč (toga virilis) in smel odslej kot polnopraven možak obiskovati forum; takisto je dandanes z istimi leti plemenitaški mladenič dovršen — kavalir. Kako resničen je torej latinski rek, samo tolmačiti ga treba v ravnokar omenjenem smislu: „Magna dos est virtus parentum — lepa dota je vrlina (tudi gmotna!) roditeljev“; malo bolj robot, pa zato nič manj resničen je nemški rek: „Man kan in der Wahl des Vaters nicht genug vorsichtig sein“.

Dajmo tem neovrznim činjenicam splošen izraz, tedaj se nam kar sam od sebe ponuja ta-le zakon: Vsaka človeška družba povzdigne vsakega svojega uda, telesno in dušno seveda zdravega, do dobe moštva na višino svoje prosvete.

(Konec sledi.)

Narodopisna razstava v Pragi.

(Piše Janko Toman.)

Uvod. Ko sem še obiskoval pripravnico v Ljubljani, razdelila je „Matica Slovenska“ med dijake nekaj izvodov Marnove česke slovnice. Takrat sem se jel učiti češčine, a od rok ni šlo, ker nisem imel nikakih drugih pripomočkov in vrh tega trla me je še precej let bolezen ter mi odvzela veselje. Ko sem nekoliko okreval, jel sem se zopet učiti, kupivši šolsko knjigo: nemško česko slovnico od Masařika. Naročil sem si šolski list, pridobil si tudi slovar ter jel predstav-

ljati kratke sestavke. Začetek je bil trd, ker marsikatera beseda, koje nisem našel v „Slovarji“, mi je bila nejasna. Toda vaja uri. Pridobil sem si na razne načine še drugih čeških šolskih listov, iz katerih sem se prepričal, koliko se brigajo Čehi za nas ter uvidel, da jim mi sloveuski učitelji te ljubavi v prav mali meri vračujemo. Pa vsaj ni čudno, če pomislimo, kako so nas vzgojevali. Učitelji naši niso bili Slovani, da, celo slovenščina gojila se je le kot pasterka.

Nič bolje bi ne bilo na službi, ko bi razni politični in leposlovni listi ne gojili slovanske vzajemnosti. Stanovski naši listi so v tem oziru le malo storili, poznali so le nemško pedagogiko.

Premišljajoč te razmere, jel sem se baviti z delovanjem sodrugov v Hrvatih, Srbih in Čehih. Obiskal sem razstavo v Zagrebu, kjer je bilo šolstvo prav častno zastopano, razveselil sem se prvega poročila o češki narodopisni razstavi ter radostno utripajočim srcem pohitel letos o prvi ugodni priliki v Prago.

Napotil sem se sam, dobro vedoč, da mej Čehi ne bodem tujec. Iz voza gledal sem nepremično češko zemljo, kakor bi si jo hotel večno vtisniti v spomin. In res, lepa je, ta češka zemlja; ni mi bila tuja, ker sem si jo vedno tako predstavljal. V takem premišljevanji dospel sem popoldne v Prago, poiskal sem si sobo; pomagal mi je pri tem neki sopotnik, češki obrtnik iz Moravskega ter me peljal tudi v „Narodno divadlo“. O krasoti tega narodnega gledališča sem že mnogo čital, a bil sem vendar presenečen.

Prvo noč sem dobro prespal, zjutraj, ko vstanem, poslovil sem se od svojega sopotnika ter ostal sam. A nikdo naj ne misli, da sem se čutil zapuščenega, ne, zdelo se mi je vse domače, kajti prišel sem iz nemškega Dunaja. Napotil sem se najprvo k muzeji. Pokloniti sem se hotel našemu konzulu, dičenemu apostelju Slovencev, gospodu Legu. Kar sem prej slišal o njem, to sem videl na njegovem obrazu; prejel tudi mnogi navod ter se podal od njega v razstavo.

Kupil sem si vodnika ter poiskal najpreje šolski oddelek, kjer sem se bavil do večera, da si sem si površno ogledal tudi ostalo razstavo. Kras, bogastvo, ki se tukaj pred taboj razprostira, priča ti o moči in zavesti českega naroda. Čital sem že prej o lepoti in krasoti te razstave, a vendar me je presenetila tako, da nisem mogel precej urediti mislij.

Drugo jutro šel sem zopet v razstavo ter ves čas posvetil le šolstvu, a reči moram, da sem ga vzlic temu pregledal le površno.

V nastopnem hočem površno naslikati, kar sem videl v tem oddelku, naslanjajoč se na razna poročila čeških šolskih listov. Predno pa preidem na razstavo samo, zdi se mi potrebno, da načrtam v kratkih potezah po dr. J. V. Novaku

Razvoj češkega šolstva.

V predkrščanski dobi, ko je bilo družinsko življenje patrijarhalčno, učilo se je dete temu, kar so se njihovi stariši od svojih naučili, učilo se je dela, s katerim se je družina živila. Poslušnost in spoštovanje do starešine bila je glavna čednost, v kateri so se vadili. Sicer so bili možje vzor dečkom, žene pa deklicam. Šol ni bilo, da, literarne izomike je bilo komaj kje najti pri slovanskih rodovih in kolikor je je bilo, služila je le bogoslužji. Glasi o prednikih prehajali so od pokolenja do pokolenja, ravno tako navade, običaji in skušnje posamnikov. Bogove so častili načelniki z darovi, spremljevali so jih s skupnim petjem, a tudi tu je določevala tradicija.

Še le vsled daljne dotike Čehov s sosednimi narodi prišlo je pismo v predkrščanski dobi do čeških dežel; v istini pa je bilo poznato le malemu delu ljudstva. Kar se pripoveduje o šolah na gradu Budeč in na knežjem dvoru na Višehradu, ostane za vedno ogrneno z bojnim zavojem.

Zato sta pa veronoseca sv. Ciril in Metod, prišedša v češke krajine in najdši tam tako ugodna tla za razširjanje krščanstva, v istini hitro skrbela za naraščaj duhovnikov in njih omiko. Učila sta jih, ali pa dala učiti slovanskemu pismu, kojega je izumil, kakor pripoveduje legenda, sv. Ciril in ustanovila tako prve duhovne šole pri kraljevem sedežu na Velehradu. Češki knez Bořivoj, kojega je krstil sv. Metod, je skrbel za šolo in moremo ustanovitev šol postaviti v prve čase krščanstva. Latinska šola v Budeči, o koji govori legenda sv. Vavrlava, bila je začetnica latinske liturgije, katera je kmalu zatopila slovansko, zlasti ker je prestala naravna zveza z vzhodom vsled vpada Madjarov na Ogersko; med tem da je bila dotika z zapadom živahnejša je odvisnost naraščala. Tudi na Moravi in na Slovenskem ni bilo bolje, kajti Madjari so razdžali velikomoravsko državo in samostalna slovanska cerkev je zginila.

Ko pa je bila za kneza Boleslava II. ustanovljena škofija v Pragi, so precej prvi škofje zapadne izobrazbe v istini skrbeli za prevago latinske liturgije, kar se o sv. Vojtehu naravnost trdi. Tako so prestali učinki bizantinske kulture in mnoga nazivanja krščanska, že od najstareje dobe, pričajo o latinščini. Sicer je nastal v XI. stoletji samostan Sazavki, v katerem se je gojila staroslovensčina in je v XIV. stoletji nasadil cesar Karol IV. v Emavžih hrvaške mnihe, katerim je pripomogel do slovanskega bogo-

služja, vendar te osamele prikazni niso imele dovolj zveze z narodnim življenjem in šolskim razvojem. Že v X. stoletju so uvedli na Češko in Moravo benediktince, kateri so imeli v svojih samostanih latinske šole ter s silo gojili latinščino. V početku XIII. stoletja so se nadomestili benediktinci z dominikanci, kateri so se pečali izključno z odgojo, toda v jezikovnem oziru se ni nič izpremenilo.

Še le cesar Karol IV. je v začetku svoje vlade (1348) založil v Pragi „obecne učenj“, da bi narodu češkemu ne trebalo iskati izomike v tujini. Zraven tega so se osnovala še partikularne šole, kojih je bilo pri farah na Češkem in Moravi mnogo. Z naraščajočimi šolami čutili so tudi neduhovniki potrebo, priučiti se pisanju, ljudstvo se je pa učilo v cerkvah vsaj moliti. Gospodar v šoli je bil duhovnik, kateri je tudi učitelje imenoval. Rektori univerze so vsled prošnje mestnih stanov nadzorovali in postavljali učitelje. Uvrsteni so bili običajno v tri razrede: Spravec (vodja), graduvani člen univerze, kantor ali učitelj petja, kateri je učil tudi početne nauke in pomočnik njegov, sukcenator. Te šole so se vzdržavale z zapuščinami in ustanovami premožnikov.

Jednotnost učenja latinščine z nebožnim v šolah bila je vrhnim nadzorstvom univerze popolnoma zajamčena, kakor tudi skrb niž-

jih latinskih šol za to visoko šolo. Propale so v husitskih vojskah.

V vseh teh šolah bil je učni jezik latinski, materni jezik le za najpotrebnejši početni pouk. Akoravno se jim je rodil pedagog-veleum Kemensky, kateri je učil in deloval na šoli v Přerovu in Fulneku, kjer je napravil česki jezik samostalnim in latinščino podrejenim, pisal prvotno v češkem jeziku slavno „Didaktiko“ in „Škola mateřskou“, pripravljaj načrt za preustroj šol v kraljestvu češkem, da si je za časa Marije Terezije storil v razvoju šol velik korak ter prikazal se kaplički župnik Ferdinand Kinderman, bil je do leta 1848 učni jezik nemščina. Tega leta odprla se je še le prva češka glavna šola v Pragi ter se mej letom tudi v drugih glavnih šolah vpeljala češčina.

Zato se pa tudi od leta 1780 do 1848 ni tiskala nikaka češka knjiga vzgojeslovne vsebine in še le 1848. leta izšla je prva taka knjiga. Med letom 1848 do 1860 in 1860 do 1870 tiskal se je po jeden spis; tako so imeli Čehi v teku stoletja le tri knjige vzgojeslovne vsebine. Z letom 1870, ko se je jel uvajati nov zakon, nastal je obrat. Od takrat se je tudi češka šolska literatura mogočno razvila. Na kakej stopinji so Čehi v tem oziru sedaj, kazala nam je rastava!

(Dalje sledi.)

Društveni vestnik.

Sv. Pavel v Savinjski dolini. (Vabilo) k zborovanju Savinjskega učiteljskega društva, ki se boče vršilo dne 19. novembra popoldne ob 2. uri pri gospodu Sadniku ob Savinjskem mostu. Dnevni red: 1. Pozdrav. 2. Poročilo gospoda Šijanca o glavnem

zborovanju „Zaveze“ v Novem mestu. 3. Prosto podavanje. 4. Slučajnosti in nasveti.

K polnoštevilni udeležbi vabi uljudno

o d b o r.

Dopisi in druge vesti.

Nekrolog.

Neprícakovano zamahnila je kruta smrt svojo bitko koso mej nas. Iztrgala nam je na dan 12. septembra t. l. blagega tovariša gospoda Boštjana Kregarja v dobi 53. let svoje starosti. Dasi ga je mučila že več let huda bolezen, je bil vkljub temu vedno dobre volje. Družba v katerej je on bil, bila je vesela. Njegovej prirojenej dovtipnosti se nisi mogel načuditi. Bil je že radi tega povsod poznan, povsod priljubljen. Razven tega slovel je kot delaven in vesten učitelj, odkritosrčen in trden značaj,

skrben oče šolskej mladini, mil in zvest prijatelj svojim tovarišem, kakor skala trden narodnjak. To potrjujejo obila pohvalna uradna pisma.

Pred nekaj tedni pisal mi je tovariš gospod K. v. A. doslovno sledeče vrstice: „Kakor znano, prinesel je tudi Popotnik v svoji zadnji številki vest o preranej smrti našega tovariša Kregarja. Nekako z nevoljo sem list odložil, kajti pričakoval sem obširnejši životopis. Ne vem zakaj, a istina je, da mi je bil ranjki Kregar — dasiravno ga nisem osebno poznal — jako simpatičem, morebiti zato